

Risikostyring i en pensjonskasse

Pensjonskassekonferansen november 2021

Christian S. Akselsen, Grieg Investor og Jørn Spakrud, MP Pensjon

Hvem er MP Pensjon?

MP Pensjon

Etablert i 1945 som pensjonskasse for de ulike meieriene i Norge

I dag pensjonskasse for TINE Gruppa i Norge
+ 4 andre mindre selskaper

10 ansatte

25 mrd i forvaltningskapital

4,800 aktive medlemmer

4,000 pensjonister

14,000 fripoliser

Hvem er Grieg Investor?

MP Pensjon

Uavhengig investerings-rådgiver

MiFID II – underlagt
Finanstilsynet

Etablert i
1998

Eiet av ansatte,
Grieg Gruppen og
Grieg Foundation

26 ansatte

Over halvparten har
jobbet sammen i
mer enn 10 år

Kontorer

- Oslo
- Stavanger
- Trondheim

**100
mrd**

under rådgivning

- Over **80% vekst** i
AUM siste 5 år

Vi jobber for over 100 av Norges største institusjonelle investorer

- Familieeide selskaper
- Stiftelser
- **Pensjonskasser**
- Forsikringsselskaper
- Forbund og foreninger

**Uavhengighet,
Åpenhet &
Ansvarlighet**
er sentrale begreper vi
styrer etter.

Med innføringen av IORP II settes risikostyringen enda tydeligere på kartet

MP Pensjon

Risikostyringsforskriften avvikles og blir erstattet av utfyllende regler om risikostyring og internkontroll i forskrift om pensjonsforetak

Overordnet er kravene at

Pensjonsforetaket skal organiseres og drives på en forsvarlig måte

- 1. Klar organisasjonsstruktur og ansvarsdeling. Krav om uavhengige kontrollfunksjoner med ansvar for risikostyring, aktuar og internrevisjon
- 2. God styring og kontroll inkl. krav til godtgjørelse. Presisering av ansvar knyttet til utkontraktering
- 3. Tydelige krav til risikostyring og egenvurdering av risiko. Tydeligere krav til kontinuitet og beredskapsplaner
- 4. Krav til internkontroll inkludert daglig leders årlige bekreftelse til styret videreføres

Hva er risikostyring?

MP Pensjon

- Det å ta risiko er en naturlig del av å drive enhver virksomhet, også pensjonskasser
- Begrepet risiko blir ofte assosiert med uønskede hendelser, og risikostyring har av mange blitt definert som å analysere og begrense sannsynligheten for og konsekvensen av uønskede hendelser. Dette er bare en side av risikostyring. Det å vurdere muligheter er en like viktig komponent i en helhetlig risikostyring.
- Strategiarbeid og risikostyring må være integrerte og iterative prosesser.
- Målet med risikostyringen er å sikre riktig risikoeksponering vurdert opp mot de mål en har satt for virksomheten, den risikoappetitt som styret og ledelsen har definert og de krav og forventninger som kommer fra ulike interessenter til virksomheten
- Risikostyring kan defineres som systematiske, koordinerte og proaktive aktiviteter som er rettet mot vurdering og håndtering av usikkerhet og hendelser som kan påvirke virksomhetens strategi og måloppnåelse

Hva er risikostyring (forts)?

MP Pensjon

- Dette inkluderer å fremskaffe best mulig beslutningsgrunnlag, og sikre effektiv gjennomføring og oppfølging av beslutninger. Det innebærer også å sørge for en bevisstgjøring om hva som er et akseptabelt risikonivå og hva som er nødvendig risikoeksponering.
- Risikostyring må foregå på alle de ulike nivåene i en virksomhet, men rollen og ansvaret som den enkelte har må være tydelig definert og forstått. Ikke bare av den enkelte, men også av de som samhandler eller på andre måter er i avhengighet til andre.
- Mens styret er gitt en «påse rolle» for risikostyringen er det daglig leder som er overordnet ansvarlig for virksomhetens risikostyring.
- Daglig leder kan organisere dette på ulike måter. Det skal vi komme nærmere tilbake til

ORA – (Egen) Vurdering av risiko

ORA - Own risk assesment

MP Pensjon

Målsetningen for ORA

- (Egen) Vurdering av risiko og risikostyringsfunksjonens formål er å påse at betryggende styring og kontroll er på plass og øke bevisstgjøringen om risikoene i drift av pensjonskassen.
- Med innføring av nytt tjenestepensjonsdirektiv, IORP II, er pensjonskassen pliktig til å gjennomføre en egenvurdering av risiko og kapitalbehov (own risk assessment – ORA). Her skal pensjonskassen påse at de har et hensiktsmessig system for risikostyring og at det finnes skriftlige retningslinjer for alle deler av virksomheten. Det skal etableres en risikostyringsfunksjon som skal påse at risikoene knyttet til pensjonskassens virksomhet er identifisert, målt, styrt og overvåket og skal rapportere om disse til styret

Forankres i styret

- ORA-retningslinjene skal besluttes av styret
- Retningslinjene for gjennomføring av ORA skal inkludere prosessen, tidslinjen og ORA-frekvensen.
- ORA-rapporten basert på resultater fra gjennomføringen av ORA skal godkjennes av styret

ORA er nytt for pensjonskasser, men livselskapene fikk innført kravet tidligere (ORSA)

- Det finnes ingen mal for hvordan pensjonskassene skal gjennomføre ORA og Finanstilsynet forventer at disse blir tilpasset den enkelte pensjonskassen

Hvorfor egen vurdering av risiko?

Risikostyring og kapitalbehov satt i system

MP Pensjon

Forstå pensjonskassens risiko

- Oversikt/register over selskapet risikoer (samtlige)

Beskrive pensjonskassens risikoer

- Konsekvens
- Sannsynlighet
- Påvirkningsgrad

Forstå hvilke effekter har de forskjellige risikoer

- Stresstest
- Følsomhetsanalyser

Kapitalbehov sett opp mot krav/risikoene

- Avsetningskrav
- Kapitalplan/-beredskapsplan

Egenvurdering av risiko og samlet kapitalbehov

Status per 30.06.2021

Risikovurdering = Solvenskapitalkrav

Tilsvarende tapspotensialet

Risikovurdering – Risikoer blir analysert og man vurderer sannsynlighet og konsekvens, som et grunnlag for å avgjøre hvordan de skal håndteres. Både iboende og gjenværende risiko blir vurdert

Finanstilsynet og EIOPA har bistått pensjonskassene med å identifisere risikoene, med sannsynligheter og konsekvenser gjennom stresstesten/solvenskapitalkravet.

Kapitalkravet tilsvarer det samlede potensielle tapet gitt de identifiserte risikoene multiplisert med sannsynligheter (hensyntatt korrelasjoner) og konsekvenser

Hvordan vurderer pensjonskassen risikoene som er identifisert?

Er det andre risikoer som ikke inngår i kapitalkravet?

Hva er risikoene i en pensjonskasse?

Operasjonell risiko

Utbetaling av pensjoner

Kompetanse - rådgiving til medlemmer/kunder

Administrasjon/Drift

Finansiell risiko

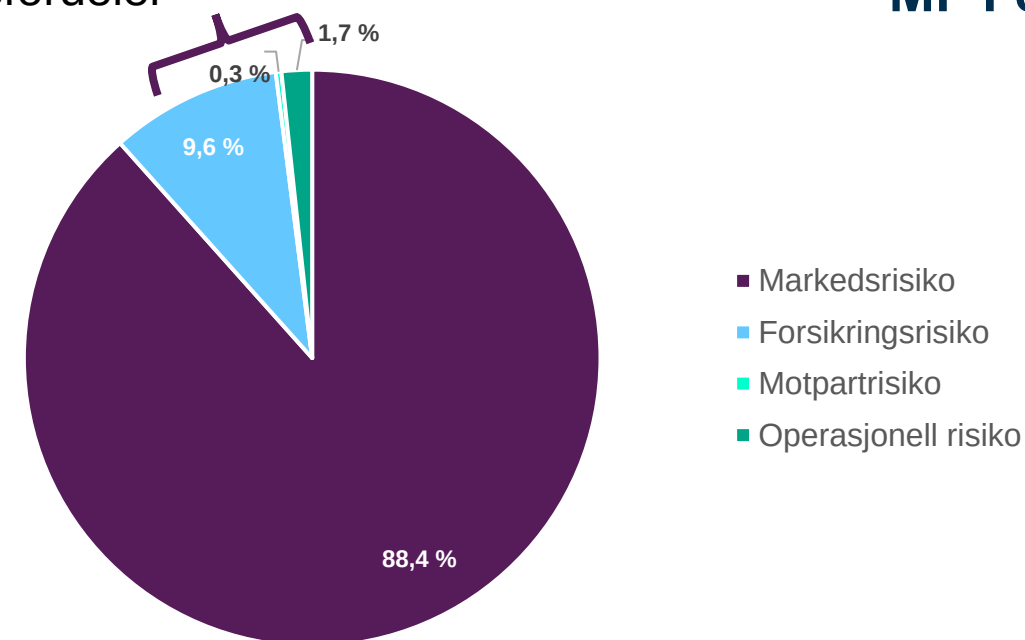
Kapitalforvaltningsrisiko (markedsrisiko)

Forsikringsrisiko

Motpartsrisiko

Kan ha stordriftsfordeler

Risiko i hht kapitalkrav

Per 30.06.2021	Private kasser	Kommunale kasser
Motpartsrisiko	0,4 %	0,8 %
Operasjonell risiko	1,3 %	1,6 %
Livsforsikringsrisiko	11,3 %	14,4 %
Markedsrisiko	87,0 %	83,2 %

Risiko som inngår i kapitalkravet

Identifisert av EIOPA og Finanstilsynet

MP Pensjon

Risiko	Styringsdokument
Markedsrisiko	
Renterisiko - passiva	Forsikringsstrategi/Overordnet strategi
Renterisiko - aktiva	Kapitalforvaltningsstrategien
Aksjerisiko	Kapitalforvaltningsstrategien
Eiendomsrisiko	Kapitalforvaltningsstrategien
Valutarisiko	Kapitalforvaltningsstrategien
Kredittmarginrisiko	Kapitalforvaltningsstrategien
Konsentrasjonsrisiko	Kapitalforvaltningsstrategien
Livsforsikringsrisiko	
Dødsrisiko	Forsikringsstrategi
Opplevelsesrisiko	Forsikringsstrategi
Uførerisiko	Forsikringsstrategi
Avgangrisiko	Overordnet strategi
Motpartsrisiko	
Bankinnskudd	Kapitalforvaltningsstrategien/Likviditetsstrategi
Annet	
Operasjonell risiko	Instrukser, strategi for IKT og katastrofeplan

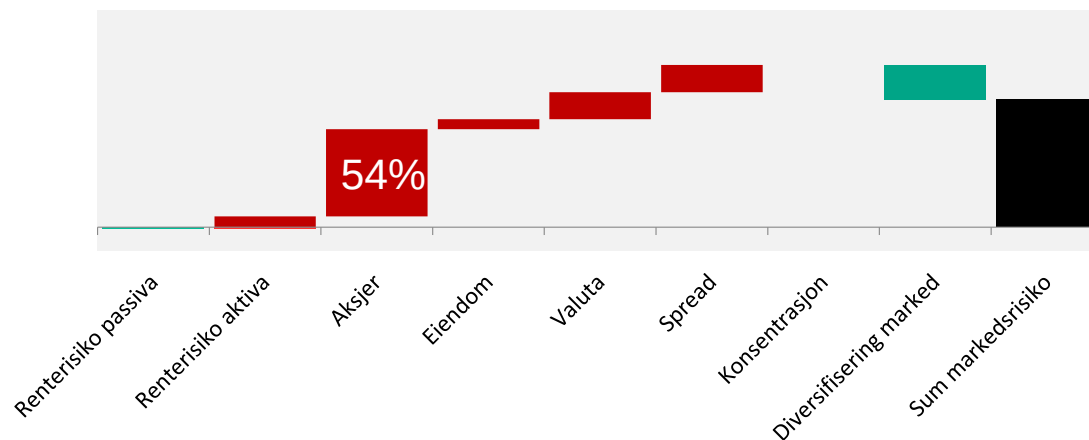
Markedsrisiko

Eksempel: Markedsrisikoen tilsvarer 21,5% av investert kapital per 30.06.2021, 35% aksjer

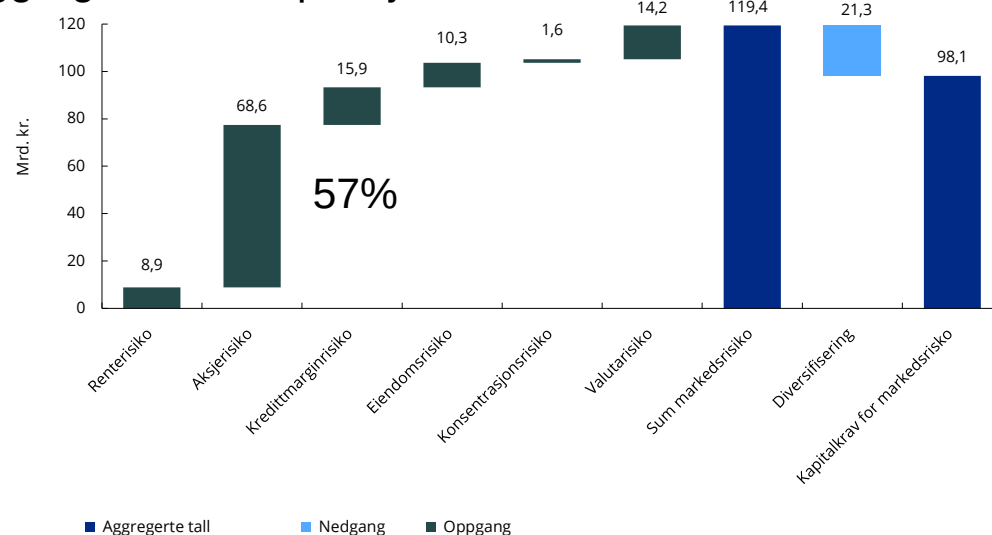

MP Pensjon

Solvenskapital krav (renteoppgang) - 30.6.2021

Aggregert norske pensjonskasser:

	Min risiko	Totalporteføljen	Max risiko
Aksjer	30 %	35 %	40 %
Obligasjoner	55 %	50 %	45 %
Pengemarked	5 %	5 %	5 %
Eiendom	10 %	10 %	10 %
Sum	100 %	100 %	100 %

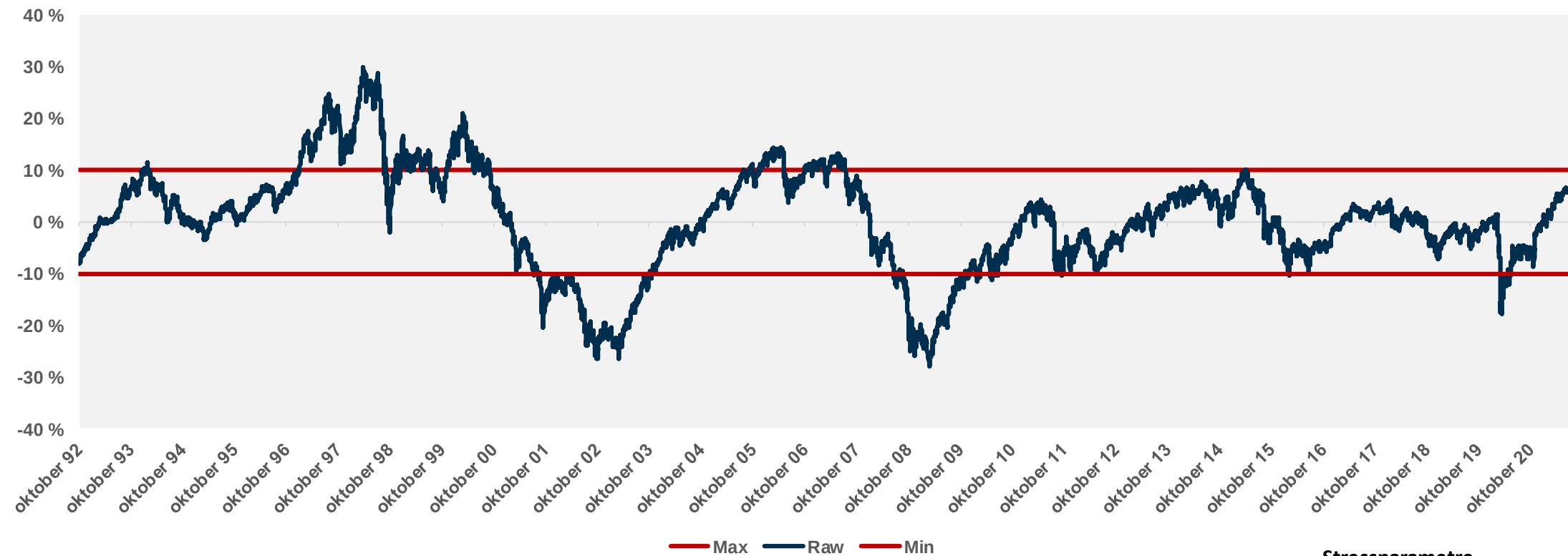
Forventet avkastning				
Risiko	Ubetinget / langsiktig	5,1 %	5,3 %	5,5 %
	Betinget dagens rente	2,4 %	2,6 %	2,8 %
	Standardavvik	6,5 %	7,3 %	8,1 %

Avkastning og risiko

	Totalporteføljen	Sannsynligheter i hht. Normalfordelingen:			
+2 standardavik	17,2 %				
+1 standardavik	9,9 %				
Forventet avkastning	2,6 %	67%	84%	95%	97.5%
-1 standardavik	-4,7 %				
-2 standardavik	-12,0 %				

Historisk utvikling i justeringsfaktor for aksjetress

Sluttverdi justeringsfaktor:5.66%

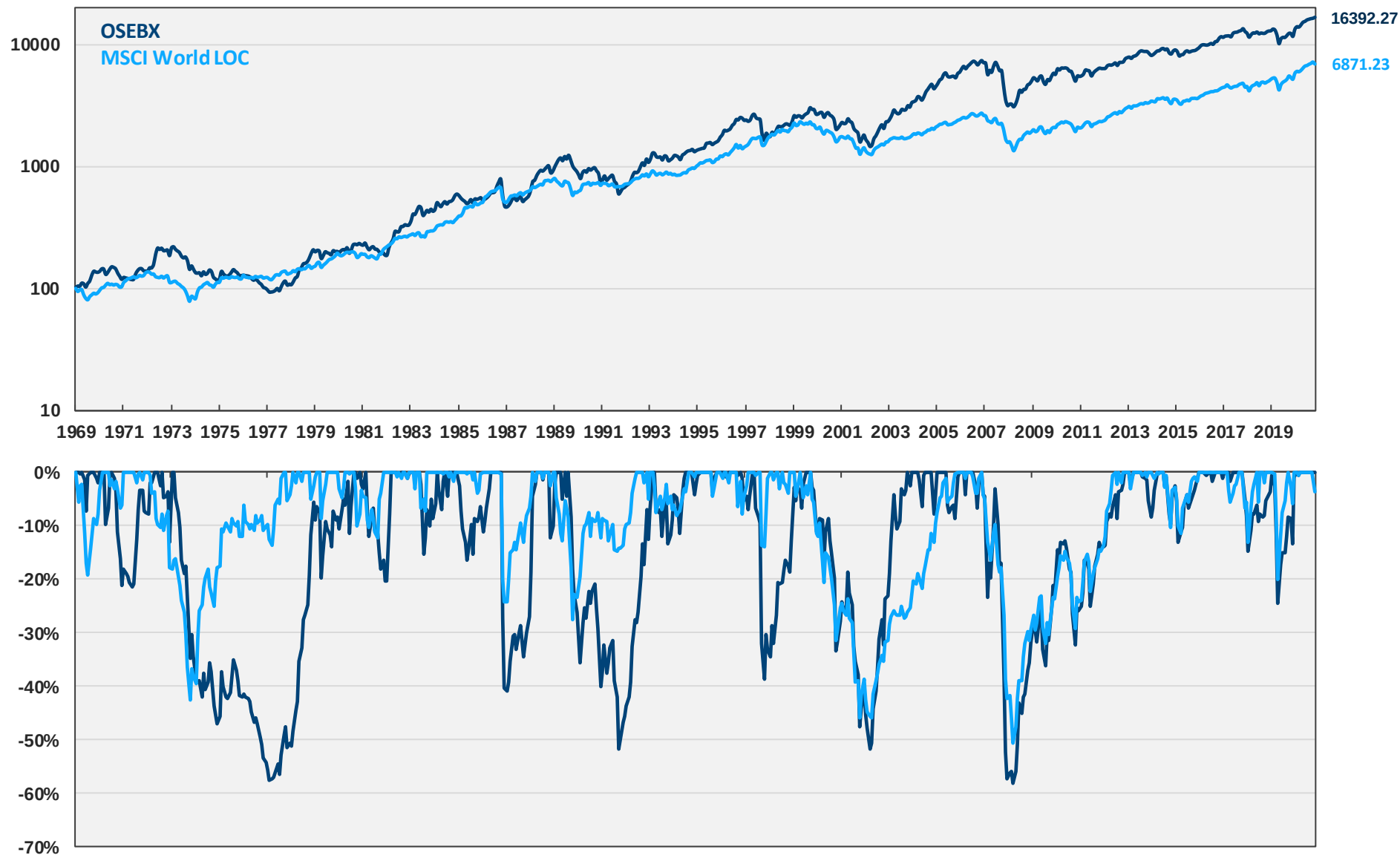
	Stressparametre		
	Type 1	Type 2	Infrastruktur
31.12.2020	38.5 %	48.5 %	29.6 %
30.06.2021	44.7 %	54.7 %	34.4 %

Hvor mye kan aksjer falle?

MP Pensjon

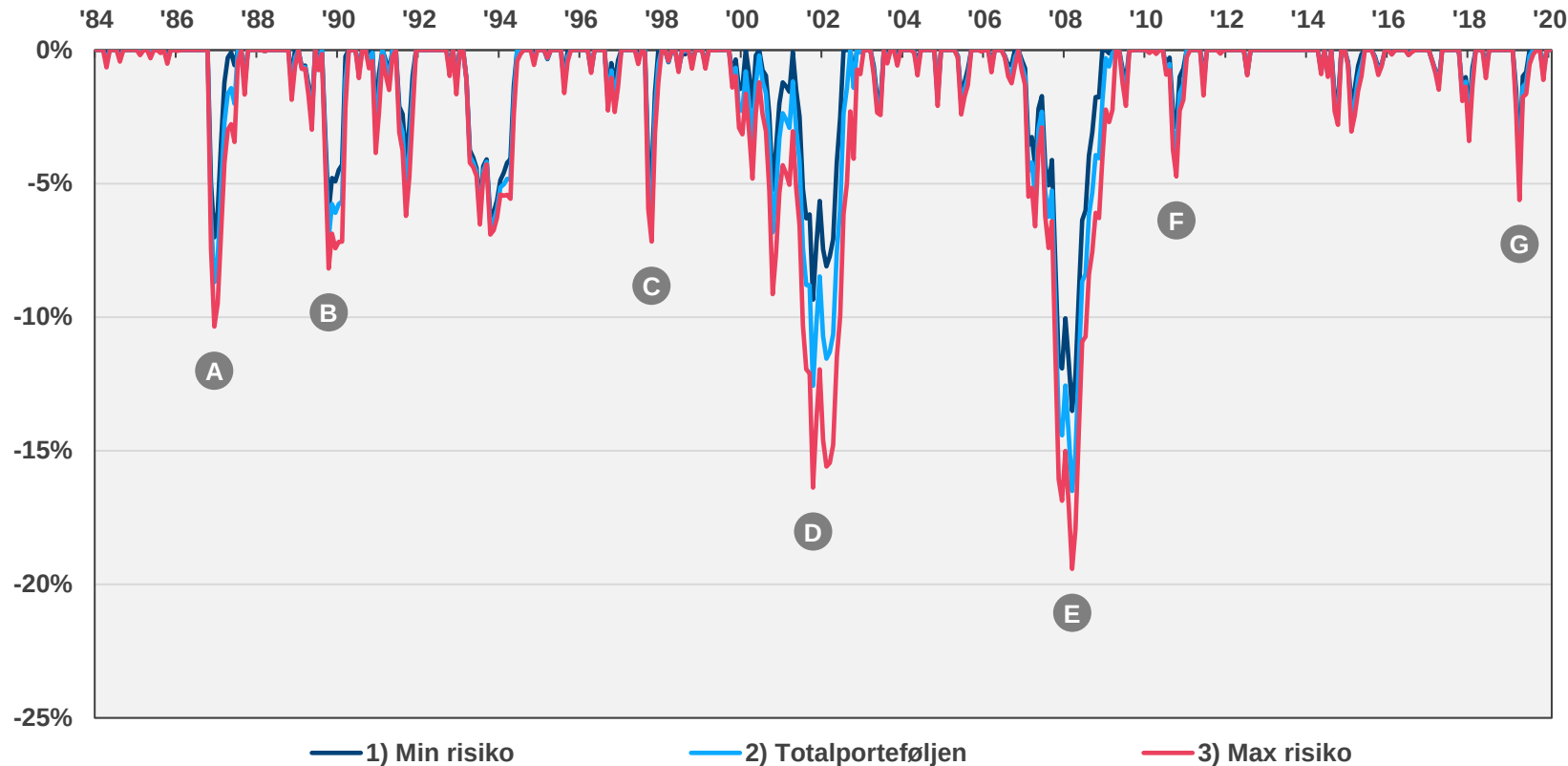
Historisk avkastning og nedsiderisiko

Markedsrisiko

MP Pensjon

Historisk nedsiderisiko

Januar 1985 - Desember 2020

Det største historiske verdifallet til en portefølje, med dagens investeringsstrategi, er på 17% og oppstod under finanskrisen i 2008. (Med maks risiko er fallet 19%)

IT-bobla som sprakk i starten på 2000-tallet ville medført et verdifall på 14%

- Krisen under Korona-pandemien slo ikke så hardt inn i kapitalmarkedene, når man ser på månedlige tall (slik vi gjør her), slik at verdifallet i den perioden kun ble på -5%

Historisk verdifall er relativt lik markedsrisikoen i SKD på 21,5%

Anse kapitalkravet for markedsrisikoen som passende?

Forsikringsrisiko

Definisjonen er noe forskjellig fra risikoresultat

MP Pensjon

Risikoresultat

Dødsrisiko

Risikopremie død

Avsatt nye etterlatte

Risikoresultat død

Overlevelsesrisiko

Arv

Frigitt reserve døde

Risikoresultat overlevelse

Uførerisiko

Risikopremie uføre

Avsatt uføre

Risikoresultat uføre

Avsatt til erstatningsavsetninger

Sum risikoresultat etter erstatningsavsetninger

Reassuranseresultat

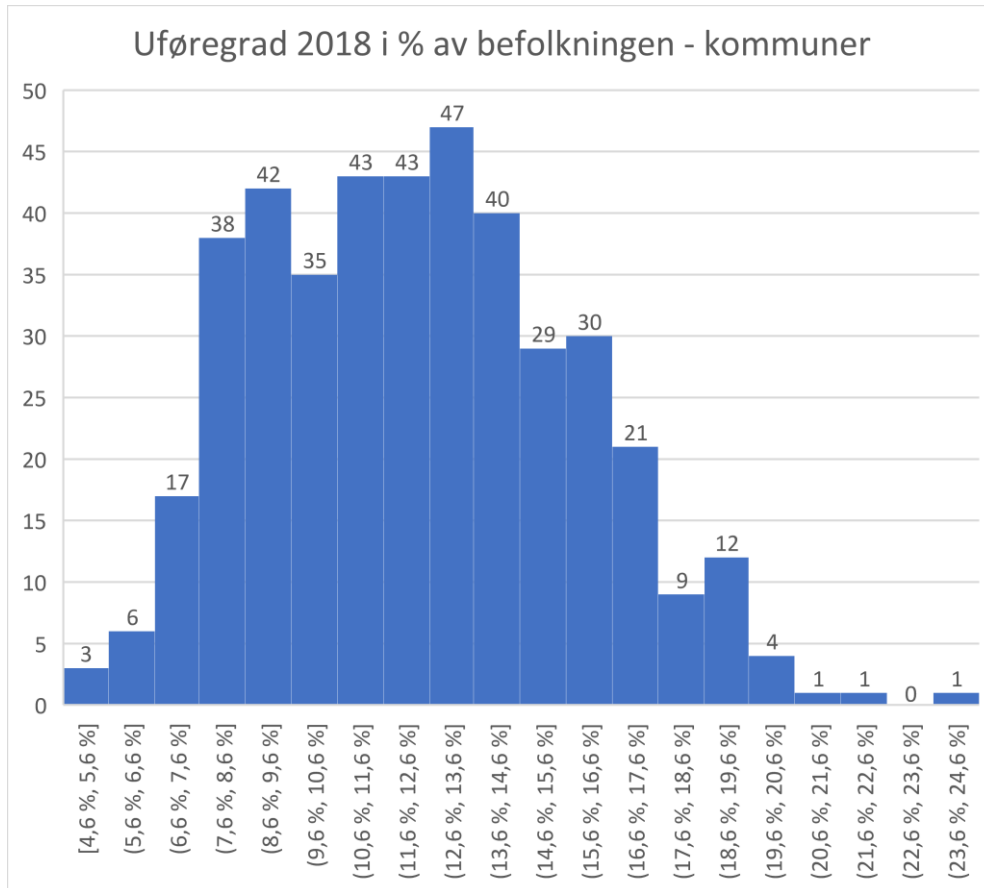
Risikoresultat netto

Eksempel: Oppsett til akuar/Lumera

Risikopremiene tilsvarer forventet avsetninger i løpet av året pga død, overlevelse (opplevelse) og uføre

Pensjonskassens risikoresultat sier noe om pensjonskassen bruker riktig modell for beregning av risikopremier (tariff)

Finanstilsynet ønsker at pensjonskassen rapporterer hyppig (kvartalsvis) overlevelsesrisikoen, pga forventet økt levealder

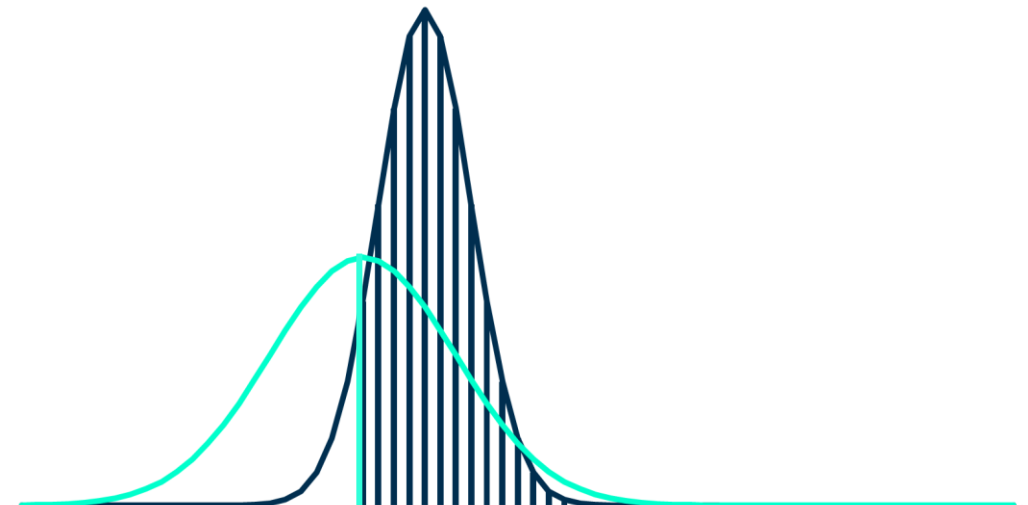

Grafen over viser fordeling av kommuner basert på andel uføre i % av befolkningen. Hemsedal har lavest med 4,6%, Ballangen høyest med 24,6%

Kilde NAV: Uføretrygdte i prosent av befolkningen i 2018, begge kjønn
11695: Uføretrygdte, etter region, statistikkvariabel, år og kjønn

Det er stor variasjon i uførhet blant kommunene i Norge

- Tidligere forskning viser at uføregraden i kommunene/fylkene er påvirket av
 - Geografi og flyttemønster
 - Det lokale arbeidsmarkedet

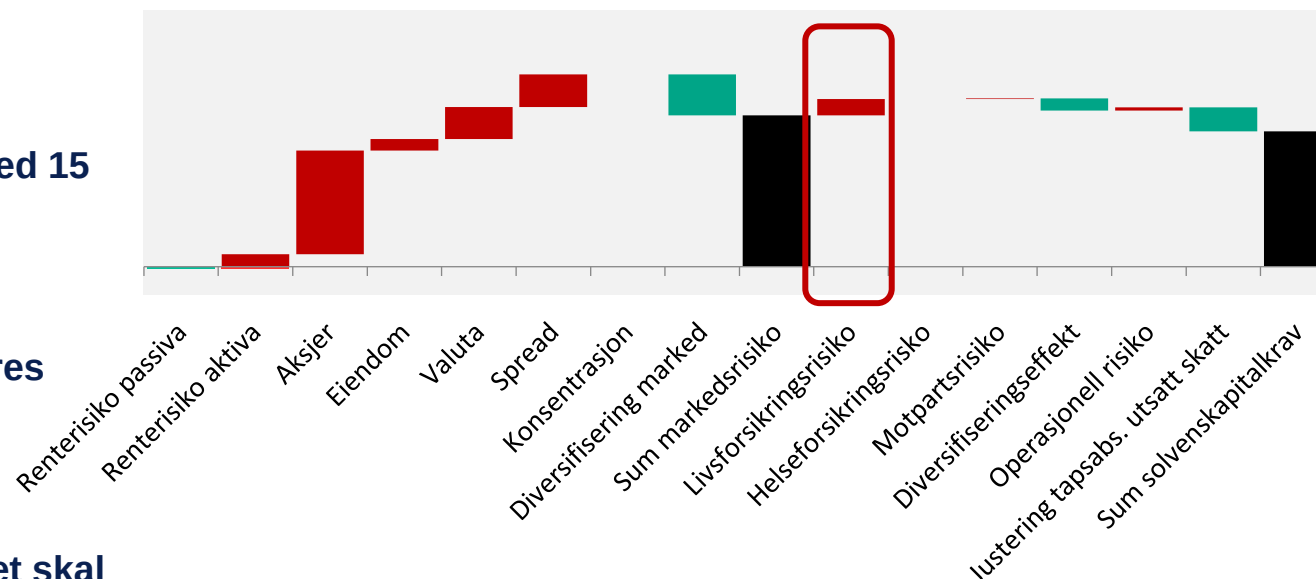

Forsikringsrisiko

MP Pensjon

Solvenskapital krav (renteoppgang) - 30.6.2021

Ser på eventuelt nye avsetningskrav ved endret tariff (risiko)

Dødsrisiko

Her føres avsetningene når dødelighetsintensitetene økes med 15 prosent i alle aldre.

Opplevelsesrisiko

Her føres avsetningene når dødelighetsintensitetene reduseres med 10 prosent i alle aldre.

Uførerisiko

Her føres avsetningene med endrede risikoforutsetninger. Det skal beregnes avsetninger der uføreintensitetene økes med 25 prosent første året, og 15 prosent deretter.

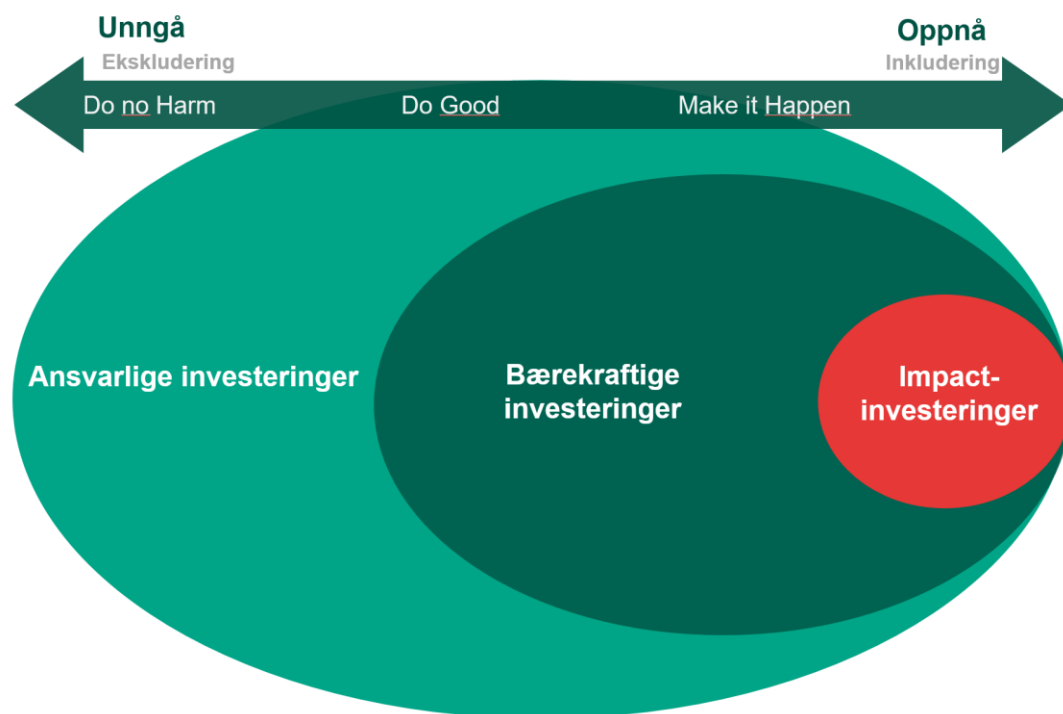
Avgangsrisiko

Defineres her som risikoen for tap gitt at kunden avslutter kontrakten med pensjonskassen før kontraktsperiodens utløp, f.eks. ved å flytte kontrakten til et annet foretak eller ved å stoppe videre premieinnbetaling

Per 30.06.2021	Private	Kommunale
Dødsrisiko	1,9 %	0,3 %
Opplevelsesrisiko	39,1 %	35,8 %
Uførerisiko	3,4 %	5,7 %
Avgangsrisiko	55,6 %	58,3 %

ESG - Fra ord til handling

Operasjonalisering av strategien med hensyn på ESG.

Landskapet innen ansvarlige investeringer

Byggekllossene i retningslinjene

Minstekrav

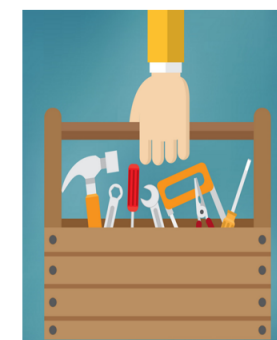
Hva ønsker man ikke å være assosiert med og hvor går grensen?

Formål & Ambisjon

Skal gi føringer for ønsket fart og retning i det langsiktige arbeidet med å finne gode investeringsløsninger.

Operasjonalisering

Hvordan sikre etterlevelse? Transparens og rapportering.

Kunsten ligger i gjennomføringen

Operasjonell risiko

MP Pensjon

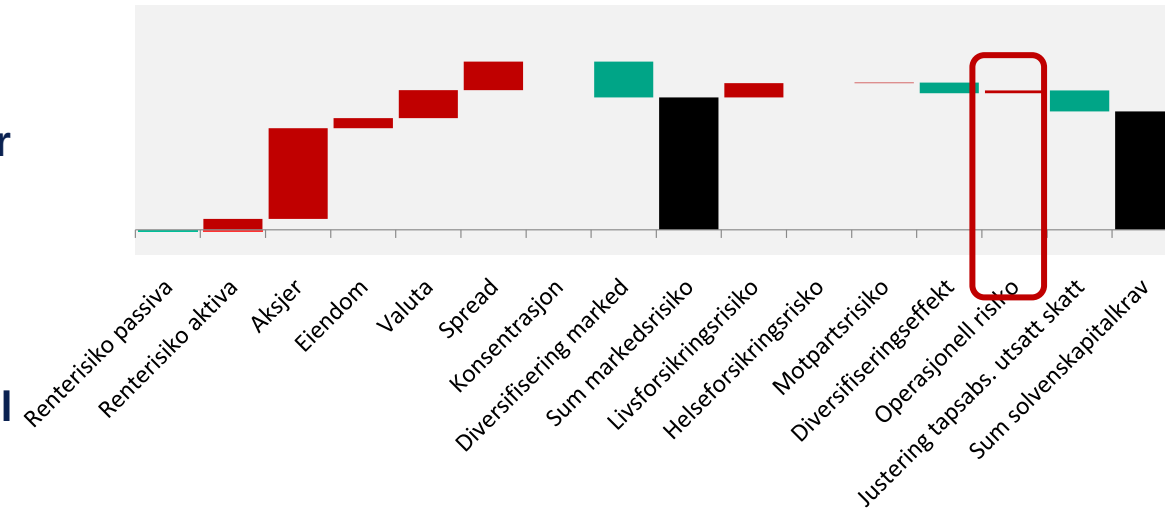
Operasjonell risiko defineres som risiko for (økonomisk) tap som følge av svikt i interne prosesser, menneskelig svikt, systemsvikt eller svikt som følge av eksterne hendelser. Operasjonell risiko under Solvenskapitalkravet beregnes etter en andel, 3%, av beste estimat for tekniske avsetninger.

Kravet til system og rutiner under dagens regelverk og kommende IORP II er avhengig av leverandørens størrelse og kompleksitet med mer. Men kravene til risiostyring og kontroll tydeliggjøres gjennom innføring av IORP II

Sannsynligheten for økonomiske tap pga operasjonell risiko anses som lav.

En kan ikke forsikre seg mot operasjonell risiko, men med gode og tydelige strategier, retningslinjer, rutiner og en tilhørende beredskapsplan som er forstått, implementert og etterlevd og som følges opp gjennom et godt risikostyringssystem kan man begrense potensielle tap.

Solvenskapital krav (renteoppgang) - 30.6.2021

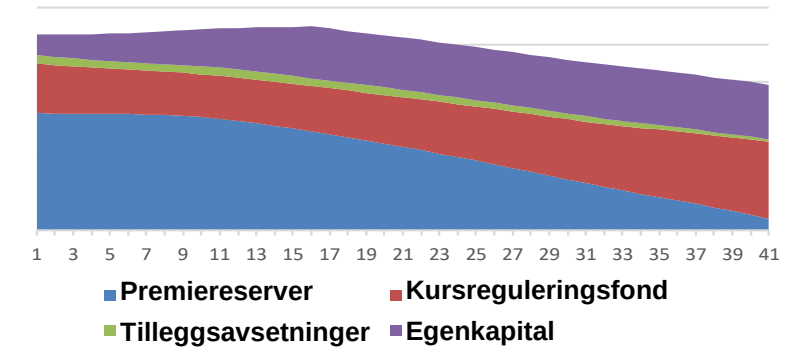
Andre risiki

MP Pensjon

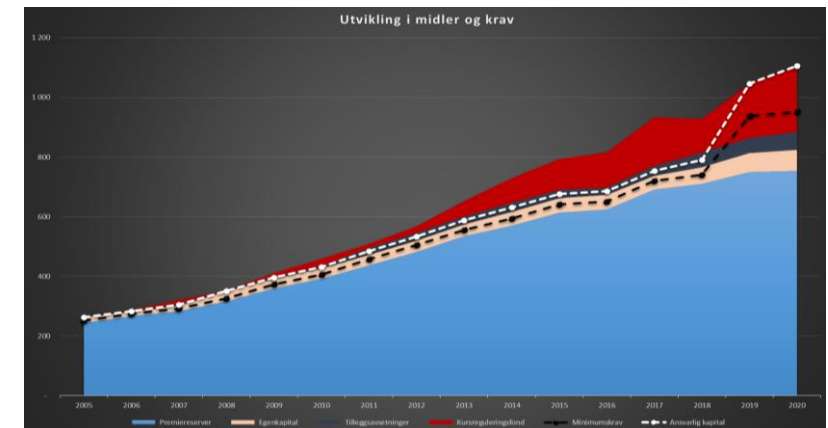
Vekst/reduksjon i forpliktelsene – vurderinger på kort og lang sikt

- Flere private pensjonskasser er i moden fase (flat eller fallende premiereserve), hvilken effekter gir dette?
 - Hvordan oppnå god regulering og hvordan få kontroll på reguleringen
- Årlig vekst i forpliktelsene i offentligsektor har vært ca 8% årlig, er det tilstrekkelig tilføring av egenkapital for å møte veksten?
- AML analyse et viktig tiltak

Regulatorisk risiko

- Endrede kapitalkrav
- Avsetningskrav pga bruttoføring
- Ønsker ikke komme med nye forslag...

Hvordan organiserer vi best
risikostyringen i vårt
pensjonsforetak?

Regulatoriske krav

MP Pensjon

I dag

Finansforetaksloven § 13-5 krav om uavhengige kontrollfunksjoner gjelder ikke fullt ut for pensjonsforetak som er **unntatt fra kravet om uavhengig kontrollfunksjon og fra kravet om etterlevelseshetsfunksjon**.

Likevel krav om uavhengig kontroll med **kapitalforvaltningen** og krav til at risikoanalyser skal gjennomføres av en enhet som er uavhengig av utøvende enhet, **jf. forskrift om pensjonsforetak § 20 og § 21**.

Ved innføring av IORP II

Direktivets fortale punkt 54

- Pensjonsforetakene kan organisere kontrollfunksjonene som de ønsker innenfor bestemmelsene i direktivet.

Direktivets artikkel 24

- Krav om risikostyringsfunksjon

Hva må pensjonskassen selv gjøre?

MP Pensjon

- Uavhengig av hvordan oppgavene er organisert, ligger ansvaret på pensjonsforetaket
- Det er foretaket som er kravstiller, som må følge opp og som står til ansvar

Derfor må pensjonskassen selv:

- Definere sine mål og risikoappetitt for å nå disse målene i strategien
- Fastsette sine styringsdokumenter med tilhørende prosedyrer og retningslinjer
- Eie kontrollplan og fastsette krav til leveranser fra de som leverer risikostyringsfunksjonen
- Etablere de nødvendige oppfølgings- og kontrollrutinene som sikrer at risikostyringsfunksjonen oppfyller sine oppgaver
- Rapportere til styret og regulerende myndighet

Hvorfor velge intern løsning?

MP Pensjon

- Ha kompetansen internt hver dag hos en som kjenner virksomheten både fra den gode og den dårlige siden
- Redusere avhengigheten av eksterne rådgivere, sikre at en har kapasitet til å følge utviklingen på ulike relevante fagområder
- Sikre fokus på hele virksomheten ikke «bare» de tekniske og målbare
- Selv kunne avdekke risikoer, følge opp tiltak, overvåke, bistå de operative enhetene og daglig leder
- Risikostyring vil alltid være en viktig del av daglig leders oppgaver. Uten en intern risikostyringsfunksjon kan det bli en ganske omfattende oppgave ...risikoene blir ikke borte om funksjonen er utkontraktert.....
- Andre oppgaver som kan kombineres med en slik rolle

Hvorfor velge ekstern løsning?

MP Pensjon

- Kostnader - har ikke kritisk masse til å fylle en stilling
- Redusere sårbarhet i forhold til nøkkelpersonell
- Fagkompetanse - tilgang på erfarne rådgivere som enkelt kan dele kompetanse og erfaring fra andre pensjonskasser og andre tilsvarende virksomheter
- Uavhengighet – transparens. Noen ganger kan det være enklere for en utenforstående å ta opp vanskelige forhold

Oppsummering

MP Pensjon

Som for andre virksomheter er risikostyring en sentral aktivitet i enhver pensjonskasse

Viktige byggesteiner i risikostyringen er:

- vedtatt strategi med tydelige mål
- god forståelse av virksomheten og de risikoer som kan påvirke den
- definert, forstått og implementert risikoappetitt
- relevant og rettidig rapportering
- evaluering og justering av strategi og risikoappetitt ved behov
- utvikle ulike relevante scenarioer og tilhørende tiltak

Dette er sentrale deler i dialogen med styret og det viktigste som styret vedtar og helt avgjørende at de forstår

ORA kan virke krevende, men bør tas imot med åpne armer. Her får vi en strukturert treningsarena for risikostyring og risikoforståelse